

TISKOVÁ ZPRÁVA

Ústav biologie obratlovců AV ČR
Květná 170/8, Brno 603 00
www.ivb.cz

Věda, ochrana přírody a spolupráce: české aktivity v západní Ugandě

26. března 2026

Na západě Ugandy, v krajině, kde se šimpanzi každý den potkávají s lidmi na polích i u silnic, se odehrává jedinečný výzkum na pomezí ochrany přírody a veřejného zdraví. Český tým z Ústavu biologie obratlovců AV ČR zde ve spolupráci s ugandskými partnery, Zoologickou zahradou Liberec i Českou rozvojovou spoluprací zkoumá, jak blízký kontakt lidí, šimpanzů a domácích zvířat ovlivňuje šíření nemocí. Projekt ukazuje, že účinná ochrana ohrožených druhů dnes stojí na propojení vědy, terénní ochrany i podpory místních komunit.

V západní Ugandě, mezi přírodními rezervacemi Budongo a Bugoma, se rozkládá rychle se proměňující krajina známá jako koridor Budongo–Bugoma. Tato člověkem silně ovlivněná mozaika zemědělské půdy, vesnic, mokřadů a fragmentovaných lesů je domovem jedné z nejneobvyklejších a nejohroženějších populací šimpanzů v Africe. Více než 300 šimpanzů východních (*Pan troglodytes schweinfurthii*), vedených na Červeném seznamu IUCN jako ohrožený druh, zde přežívá převážně mimo chráněná území, v bezprostřední blízkosti lidí. Na rozdíl od populací žijících v národních parcích se tito šimpanzi denně pohybují v zemědělské krajině, přecházejí silnice, vstupují na pole a sdílejí prostor s místními komunitami. Jen v oblasti Bulindi bylo mezi lety 2006 a 2014 přeměněno více než 80 % lesního pokryvu na zemědělskou půdu. Důsledky rychlého odlesňování a expanze zemědělství tak dnes nesou jak místní obyvatelé, tak samotní šimpanzi.

V lednu a únoru 2026 vycestovali do ugandského okresu Hoima Bethan Mason z Ústavu biologie obratlovců Akademie věd ČR (ÚBO) a Daniel Sempebwa, ugandský student doktorského programu na Veterinární univerzitě Brno a zároveň pracovník ÚBO. Ve spolupráci s projekty Bulindi Chimpanzee and Community Project a Bugoma Primate Research Project studovali společenstva bakteriofágů u šimpanzů a lidí napříč koridorem Budongo–Bugoma a v rezervaci Bugoma. Terénní práce jsou součástí projektu ÚBO a Katedry zoologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, financovaného Grantovou agenturou ČR, který se zaměřuje na střevní bakteriofágy primátů – viry napadající bakterie a významně ovlivňující mikrobiální společenstva.

O projektu

Střevní mikrobiom, tvořený stovkami druhů bakterií, zásadně ovlivňuje fyziologii hostitele, imunitu i celkovou kondici. Zatímco poznání bakteriálních komunit se rychle rozvíjí, naše znalosti o bakteriofázích – hlavních predátorech bakterií – a jejich roli při utváření mikrobiálních ekosystémů zůstávají stále omezené. „Projekt si klade za cíl zmapovat diverzitu bakteriofágů u primátů i lidí v

Kontakt pro média: **Alena Fornůsková, Oddělení pro komunikaci vědy**

Ústav biologie obratlovců AV ČR

fornuskova@ivb.cz, +420 605 464 704

různých ekologických a antropogenních podmínkách. V Ugandě se výzkumníci zaměřují zejména na to, jak blízký kontakt mezi šimpanzi a lidmi ovlivňuje jejich bakteriofágová společenstva,“ vysvětluje Klára Petrželková, spoluřešitelka projektu z ÚBO.

Výzkum přispívá nejen k ochraně primátů, ale i k širším otázkám konceptu One Health, který zdůrazňuje propojení zdraví lidí, zvířat a prostředí. Vedle studia bakteriofágů tým odebíral vzorky také od hospodářských zvířat pohybujících se na území šimpanzů, aby zkoumal možné sdílení parazitů mezi volně žijícími a domestikovanými zvířaty. Součástí projektu bylo i poskytování základní veterinární péče zapojeným domácnostem s cílem omezit přenos patogenů na šimpanze a zároveň podpořit obživu místních obyvatel.

Monitoring šimpanzů a zapojení Zoologické zahrady Liberec

Dlouhodobou ochranu šimpanzů v koridoru Budongo–Bugoma zajišťuje Bulindi Chimpanzee and Community Project (BCCP), který propojuje každodenní monitoring šimpanzů s praktickými opatřeními na místní úrovni. Projekt sleduje šest komunit šimpanzů, tedy přibližně polovinu regionální populace žijící mimo chráněná území. Přítomnost vyškolených monitorovacích pracovníků pomáhá nejen se sběrem cenných dat, ale také s prevencí pytláctví, kladení ok a nelegálního zabíjení zvířat. „I když se šimpanzi dokážou přizpůsobit silně pozměněné krajině, často se nevyhnou zraněním způsobeným pytláckými oky, respiračním onemocněním pravděpodobně spojeným s blízkým kontaktem s lidmi a někdy ani usmrčením. Tyto populace představují globálně významný model pro pochopení toho, zda a jak mohou lidoopi přežívat ve stále více člověkem ovlivněných ekosystémech,“ říká Matthew McLennan, ředitel BCCP.

Zoologická zahrada Liberec se stala partnerem monitoringu šimpanzů v rámci BCCP a touto spoluprací přímo přispívá k ochraně unikátní populace šimpanzů žijících mimo chráněná území v těsné blízkosti lidí. Partnerství zároveň propojuje terénní ochranu s rolí zoologických zahrad ve vzdělávání veřejnosti a ochraně ohrožených druhů. Ochrana přírody v koridoru Budongo–Bugoma nemůže být úspěšná bez zohlednění potřeb místních komunit. „Zemědělci zde čelí ztrátám na úrodě způsobeným šimpanzi, což někdy vede k používání pastí a ok, které mohou zvířata vážně zraňovat. Zároveň ale dochází i k situacím, kdy jsou ohroženi samotní lidé, včetně případů agresivních interakcí a napadení dětí. Právě proto je důležité hledat řešení, která současně chrání šimpanze i podporují místní obyvatele,“ říká Adéla Hemelíková ze Zoo Liberec.

Slepice nebo šimpanz: jak může alternativní obživa pomoci s ochranou šimpanzů

V roce 2025 BCCP s podporou malého projektu České rozvojové spolupráce financovaného Ministerstvem zahraničních věcí České republiky rozšířil aktivity podporující alternativní zdroje obživy ve vesnicích v blízkosti výskytu šimpanzů. Iniciativa zavedla chov drůbeže jako alternativní zdroj příjmů, který má snížit závislost na konfliktních plodinách. Zapojené domácnosti obdržely materiál na stavbu kurníků, veterinární podporu, školení v chovu drůbeže i průběžnou odbornou asistenci. Diverzifikací příjmů projekt usiluje o snížení ekonomické zranitelnosti místních domácností, omezení tlaku na zbylé lesní fragmenty a zmírnění konfliktů mezi lidmi a volně žijícími zvířaty.

„Ministerstvo zahraničních věcí České republiky podpořilo prostřednictvím malého lokálního projektu alternativní zdroje obživy obyvatel vesnic v blízkosti výskytu šimpanzů, které jsou v souladu s výzkumem ochrany přírody. Jde tak o skvělý příklad vědecké diplomacie v praxi. Česká věda a expertíza tímto způsobem podpořily výzkum biodiverzity a zároveň socio-ekonomický rozvoj místních komunit,“ uvedla Nicol Adamcová, velvyslankyně ČR v Nairobi s působností pro Ugandu.

České aktivity v západní Ugandě ukazují, že účinná ochrana přírody vyžaduje propojení výzkumu, dlouhodobého terénního monitoringu a podpory místních komunit. Spolupráce ÚBO, partnerských projektů v Ugandě, Zoologické zahrady Liberec i České rozvojové spolupráce představuje příklad odpovědného mezinárodního partnerství, které spojuje špičkovou vědu s konkrétními přínosy pro ochranu biodiverzity i pro místní obyvatele. „Tento přístup odráží dlouhodobý závazek k ochraně biodiverzity i místnímu rozvoji a ukazuje, jak mohou české instituce smysluplně přispívat k řešení globálních ochrannářských výzev,“ uzavírá Klára Petrželková.

Více informací:

Klára Petrželková, ÚBO AV ČR

telefon: +420 608 560 733

e-mail: petrzelkova@ivb.cz

Foto:

Samci šimpanzů přecházejí jednu z hlavních silnic spojujících město Hoima, která je často rušná provozem nákladních aut, osobních vozů a motorek. Foto: Matthew McClennan

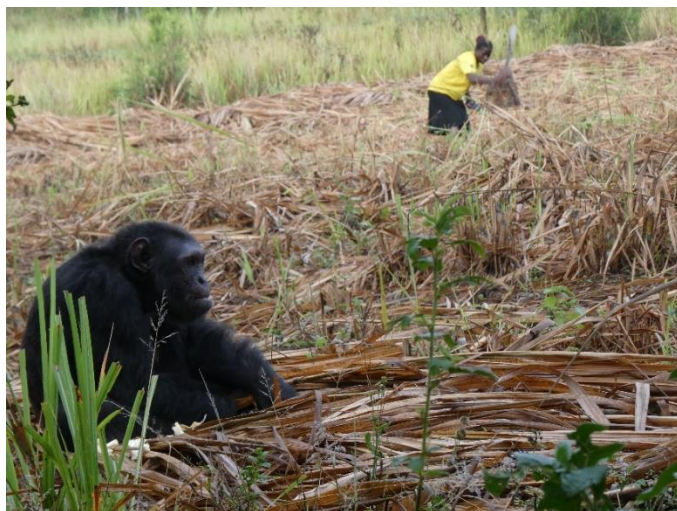

V oblastech soužití je běžné, že šimpanzi vstupují do zahrad místních obyvatel. Foto: Matthew McClennan

Kontakt pro média: **Alena Fornůsková, Oddělení pro komunikaci vědy**

Ústav biologie obratlovců AV ČR

fornuskova@ivb.cz, +420 605 464 704

Šimpanz se živí odhozenými zbytky cukrové třtiny, zatímco žena připravuje pole na další výsadbu. Foto: Bethan Mason

Bethan Mason a Daniel Sempebwa odebírají vzorek trusu hospodářských zvířat, čímž pomáhají sledovat riziko přenosu nemocí mezi domácími a volně žijícími zvířaty. Foto: archiv Bethan Mason

Bethan Mason se setkává s dobrovolnými účastníky projektu bakteriofágů, jejichž zapojení je klíčové pro pochopení faktorů ovlivňujících střevní mikrobiální společenstva u lidí. Foto: James Byahati

Příjemci podpory získávají pomoc v rámci České rozvojové spolupráce ve spolupráci s BCCP na zahájení chovu drůbeže jako alternativního zdroje obživy, což snižuje závislost na konfliktních plodinách. Foto: Matthew McLennan

Veterinářka Dr. Kamusiime Daphine ve spolupráci s výzkumným týmem z ÚBO podává mladé krávě perorální odčervovací léčbu; zvíře patří do stáda, které se pravidelně pase v teritoriu šimpanzů. Foto: Bethan Mason